

POTRAVINY JAKO PŘEDMĚT ZÁJMU LAPKŮ A ZEMSKÝCH ŠKŮDCŮ A JEJICH ODRAZ V SOUDNÍCH ZÁZNAMECH V ČECHÁCH A NA MORAVĚ VE 14. – 15. STOLETÍ

David PAPAJÍK

Katolícka univerzita v Ružomberku
Katedra histórie
Hrabovská cesta 1A
034 01 Ružomberok
david.papajik@ku.sk

DOI: 10.17846/SHN.2018.22.2.302-316

PAPAJÍK, David. Foodstuffs as Object of Interest to Robbers and Outlaws and the Reflection in Judicial Records in Bohemia and Moravia in the 14th And 15th Century. The main object of the study is the rather neglected fact, that the object of interest to the robbers were not just money, expensive stuff or kidnapping people, but also food in different forms. The author analyzes three main sources of a mass nature originating in the Czech lands, Libri citationum et sententiarum (in Czech Knihy pŕuhonné a nálezové) for the second half of the 14th century and the 15th century, Execution and Outlaw Records of Jihlava (in Czech Popravčí a psanecké zápisy jihlavské) and Execution Book of Lords of Rožmberk (in Czech Popravčí kniha pánů z Rožmberka). The author shows in this study using the analysis of the sources, what kind of food was the most frequent object of interest to the robbers and outlaws.

Klíčové slová: potraviny; lapkové; zemští škůdci; 14. století; 15. století; Čechy; Morava;

Keywords: Foodstuffs; Robbers, Outlaws; 14th Century; 15th Century; Bohemia; Moravia;

Badatelské téma

Je zřejmé, že vždy, když v zemi poklesla panovnická moc, rozšířila se činnost lidí obohacujících se na úkor jiných. V Čechách a na Moravě v období pozdního středověku patřilo k málo politicky stabilním období konce 14. století a následně většina století 15. naplněného husitskými a česko-uherskými válkami (mezi Jiřím z Poděbrad a Matyášem Korvínem). V neklidných časech je často těžké odlišit, kdy se udály některé skutky z čistě vojenských důvodů nebo se jednalo o prosté zášti a loupeže bez širšího vojenského významu. Mohlo docházet i ke kombinaci důvodů, kdy vojenské akce sklouzly do obyčejného loupení.

Cílem studie je se zaměřit na předmět zájmu osob páchajících trestnou činností. Jinak řečeno, jaké předměty, věci, produkty či zvířata byly při těchto akcích zci-zovány. Zvláštní zřetel pak bude brán na krádeže potravin.

Vymezení termínů

Nejdůležitější termín, který je třeba pro naše téma vymežit, je pojem potravin. Tento termín budeme používat a chápat ve smyslu jeho definice v Ottově slovníku naučném z roku 1903 („*Potraviny nazýváme veškeré hmoty v přírodě se vyskytující, které jsou způsobilé býti člověku potravou... Bere pak člověk potraviny ze všech tří říší přírodních: živočišné, rostlinné a nerostné. Říše živočišná skýtá mu hlavně bílkoviny a tuky, říše rostlinná hlavně uhlohydráty, říše nerostná sůl kuchyňskou a vodu.*“).¹ Jistě existují i jiné definice daného pojmu, ale pro naše účely se přidržíme této charakteristiky. Z uvedeného plyne, že pojem potravin chápeme poměrně široce. Řadíme sem tedy jak dobytek a koně, tak také obilí a různé koření.

V textu z důvodu zjednodušení nebudeme rozlišovat pojmy loupež a krádež, které měly ve středověku rozdílné právní konotace. Navíc ne vždy je v námi analyzovaných pramenech zřejmé, který z těchto pojmů měl písař na mysli. Loupež byla chápána jako odnětí cizí věci, přičemž byla trestní činnost vykonávána veřejně (nejčastěji na veřejné cestě a s použitím násilí), naopak krádež znamenala skryté protiprávní odnětí cizí věci k svému užítku bez svolení držitele.²

Charakteristika pramenů

Pro náš výzkum použijeme tři základní vhodné typy pramenů, které si zde stručně rozebereme. Prvním z nich jsou prameny patřící do agendy moravského zemského soudu, Libri citationum et sententiarum (Knihy půhonné a nálezové). Byly do nich zaznamenávány tzv. půhony k zemskému soudu i nálezy tohoto soudu. V širší míře jsou tyto prameny dochovány pro Moravu, v Čechách jich většina v roce 1541 při požáru Pražského hradu shořela. Pro námi zkoumané období je k dispozici pro oblast Moravy sedmisvazková edice tohoto pramene zachycující období let 1374 – 1503.³

¹ Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. Díl 20. Praha: J. Otto, 1903, s. 340.

² HOFFMANN, František. Bojové družiny na Moravě a v Čechách před husitskou revolucí a za revoluce. In Tábořský archiv, 1994, roč. 6, s. 101.

³ BRANDL, Vincenc (ed.). Libri citationum et sententiarum seu Knihy půhonné a nálezové. Tomus I. Brunae: Sumptibus Deputationis March. Moraviae, 1872; BRANDL, Vincenc (ed.). Libri citationum et sententiarum seu Knihy půhonné a nálezové. Tomus II. Brunae: Sumptibus Deputationis March. Moraviae, 1873; BRANDL, Vincenc (ed.). Libri citationum et sententiarum seu Knihy půhonné a nálezové. Tomus III. Brunae: Sumptibus Deputationis March. Moraviae, 1878-1880; BRANDL, Vincenc (ed.). Libri citationum et sententiarum seu Knihy půhonné a nálezové. Tomus IV. Brunae: Sumptibus Deputationis March. Moraviae, 1881 – 1882; BRANDL, Vincenc (ed.). Libri citationum et sententiarum seu Knihy půhonné a nálezové. Tomus V. Brunae: Sumptibus Deputationis March. Moraviae, 1888 – 1892; BRANDL, Vincenc (ed.). Libri citationum et sententiarum seu Knihy půhonné a nálezové. Tomus VI. Brunae: Sumpt. Deput. March. Mor., 1895; BRETHER, Berthold (ed.). Libri citationum et sententiarum seu Knihy půhonné a nálezové. Tomus VII. Brunae: Sumptibus Deputationis March. Moraviae, 1911.

Limitním faktorem tohoto pramene je skutečnost, že často v obdobích válečných konfliktů desky tzv. nešly, jinak řečeno, zemské instituce nezasedaly a tudíž se z jejich činnosti ani nemohly dochovat záznamy (pro olomouckou cúdu /soud/ např. chybí záznamy z let 1421 – 1436, 1449 – 1462, 1467 – 1474, pro brněnskou cúdu /soud/ chybí záznamy např. pro období 1421 – 1433, 1449 – 1458, 1467 – 1479). Tato prázdná místa se týkají jak části období markraběcích válek, období husitství, tak i česko-uherských válek mezi Jiřím z Poděbrad a Matyášem Korvínem. Je třeba ale dodat, že poškozené osoby se po skončení válek v okamžiku, kdy došlo k obnově činnosti zemských institucí (včetně zemského soudu) zpětně domáhaly spravedlnosti (případně i jejich potomci). Ne vždy je pak v záznamech uvedeno, že se žalovaný skutek stal před mnoha lety. Také se vše nemuselo udát v době, ve kterém byl podán půhon k zemskému soudu. K práci s edicí je nutno doplnit, že rejstřík uvedený na konci jednotlivých svazků ne vždy věrně koreluje s obsahem edice, objevuje se v něm velké množství chyb a spousta údajů ať již o osobách či místech v edici uvedených se v něm nevyskytuje.

Na rozdíl od sice cenné, ale přece jen zastaralé edice půhonných a nálezových knih, druhý námi analyzovaný pramen, je pro odbornou veřejnost k dispozici ve vzorové moderní edici. Jedná se o Popravčí a psanecké zápisy jihlavské z let 1405 – 1457, které v ediční řadě Archiv český připravil a vydal František Hoffmann.⁴ Jihlavské zápisy nesou označení „Item recongnita predonum, spoliatorum et malefactorum“ (Vyznání lupičů, škůdců a zločinců). Zápisy souvisely s popravčí pravomocí, která byla svěřena městu Jihlavě a informují o osobách, které provozovaly trestnou činnost. Zápisy obsahují výslechy, které byly zapsány latinsky, německy a česky, přičemž čeština převažovala. Vznik popravčích zápisů souvisel s úpadkem bezpečnosti v Čechách a na Moravě. Instituce popravky znamenala náhlý soud nad zločinci dopadenými při trestné činnosti nebo i zjevnými zločinci. Popravci byli zemští nebo krajští úředníci. Popravu však mohla vykonávat i královská města, pokud je panovník výslovně pověřil popravčí pravomocí. Takové město mělo soudní kompetence nejen uvnitř hradeb, ale i na širším území. Soubor jihlavských zápisů shromáždil výslechy z různých moravských, českých a rakouských měst, ale i od některých šlechtických vrchností. Hlavní zájmovou oblastí však byla Vysočina, jižní a jihozápadní Morava. Objevují se zde ale i vzdálená místa jako Milevsko, Kutná Hora, Poděbrady a Jičín. Tak daleko kompetence Jihlavy nesahala, šlo pouze o informační službu místu, které by mohlo být zločinci zmíněnými ve výsleších ohrožováno. Po zatčení viníka docházelo k výslechům, jejichž cílem bylo zajištění spoluviníků. Vyznání potom byla sdělována do míst, kterých se týkala. Tak vznikaly řetězce zpráv, které se

⁴ HOFFMANN, František (ed.). Archiv český čili staré písemné památky české i moravské sebrané z archivů domácích i cizích. Svazek XXXVIII. Popravčí a psanecké zápisy jihlavské z let 1405 – 1457. Praha: Filosofia, 2000. Nekompletní záznamy z Popravčích a psaneckých zápisů jihlavských vydal již dříve a s chybami NEUMANN, Augustin (ed.). Nové prameny k dějinám husitství na Moravě. Olomouc: Maticе cyrilometodějská, 1930, s. 215-259. Kriticky k Neumannově podání pramenů a dějin Moravy s mnoha upřesněními URBÁNEK, Rudolf. K historii husitské Moravy. In Časopis Maticе moravské, 1939 – 1940, roč. 63-64, s. 229-314. Kriticky k Neumannově edici viz recenze Otakara Odložilíka v Časopise Maticе moravské, 1931, roč. 55, s. 221-244.

shromažďovaly ve sbírkách popravčích zápisů. Výsledky byly buď prosté nebo útrpným právem.⁵

Třetím analyzovaným pramenem je Popravčí kniha pánů z Rožmberka, která zachycuje léta 1389 – 1429 (také zde existuje mezera v zápisech, ve skutečnosti se jedná o zápisy z období 1389 – 1409 a 1420 – 1429). Její hlavní význam spočívá v poznání husitské doby. Rožmberské zápisy sledují především události z území jižních Čech z titulu popravčí kompetence čili mají poněkud užší záběr než Popravčí a psanecké zápisy jihlavské. Kniha vznikla na základě toho, že Rožmberkové zastávali úřad královských popravců, tj. vykonávali policejní a správní moc v určených oblastech. Na základě postavení Rožmberků jako popravců (úřad byl dědičný v jejich rodě) vedly rožmberské úřady Popravčí knihu, kterou zde budeme analyzovat. Zápisy tvoří záznamy výsledků osob na mučidlech i bez použití tortury a sdělení o výsledích konaných i mimo přímou jurisdikci Rožmberků.⁶ Pramen byl také editován, k dispozici je edice Františka Mareše z roku 1878 a Adolfa Kalného z roku 1993.⁷

Jistě by bylo možné pracovat v rámci našeho tématu i s jednotlivými po různu dochovanými listinami. Vzhledem k tomu, že náš zájem směřoval na prameny zachycující širší časový úsek a mající hromadnou povahu, k těmto dílčím jednotlivinám nebude přihlíženo. Také nedošlo k analýze proskripčních záznamů v dalších dochovaných městských knihách, což by překročilo rámeček naší studie a vyžádalo si samostatné pojednání.⁸

Charakteristika literatury

K náme vymezenému tématu neexistuje studie, která by byla speciálně zaměřena na sledování výskytu potravin v souvislosti s lapkovskou činností ve 14. – 15. století v českých zemích. Na druhou stranu je k dispozici větší množství textů věnujících se problematice lapků a lapkovství. Nejvýrazněji o problematice lapkovství pojednal v mnoha pracích v návaznosti na studium Popravčích a psaneckých zá-

⁵ HOFFMANN, ref. 4, s. XI-XXXVII.

⁶ KALNÝ, Adolf (ed.). Popravčí kniha pánů z Rožmberka. Třeboň: Státní oblastní archiv, 1993, s. 8-10.

⁷ MAREŠ, František (ed.). Popravčí kniha pánů z Rožmberka. Praha: Královská česká společnost nauk, 1878; KALNÝ, ref. 6. K tomu z literatury RAUSCHER, Rudolf. O popravčí knize pánů z Rožmberka. Praha 1934 (Práce ze semináře československých právních dějin na právnické fakultě Karlovy university v Praze, čís. 20).

⁸ Jako příklad můžeme uvést nejstarší městskou knihu olomouckou viz SPÁČIL, Vladimír (ed.). Nejstarší městská kniha olomoucká (Liber actuum notabilium) z let 1343 – 1420. Olomouc: Ediční rada MěstNV v Olomouci, 1982. K tomu z literatury ŠTĚPÁN, Václav. Proskripční záznamy v nejstarší městské knize olomoucké. In Státní okresní archiv v Olomouci, 1992, roč. 1 (20), s. 39-49. Na možnosti studia proskripčních záznamů v nejstarších městských knihách (na příkladu města Prostějova) v souvislosti s lapky upozornil znovu ŠTĚPÁN, Václav. Žížka v proskripčních záznamech Prostějova? In Jihočeský sborník historický, 1994, roč. 63, s. 151-152. K dalším městským knihám např. HARRER, Franz. Das älteste Schönberger Stadtbuch aus dem 15. Jahrhundert. In Zeitschrift des deutschen Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens, 1937, roč. 39, s. 105-119; HLAVÁČEK, Ivan. Nejstarší městská kniha Českých Budějovic jako pramen k dějinám třídních bojů koncem 14. a poč. 15. století. In Zápisky katedry čsl. dějin a archivního studia Karlovy univerzity, 1956, č. 1, s. 22-25; STARÝ, Václav. Nejstarší zachovaná prachatické městská kniha. In Okresní archiv v Prachaticích 1955 – 1975, s. 16-41.

pisů jihlavských František Hoffmann.⁹ Ve většině studií autor postupoval tak, že si vybral osudy konkrétní lapkovské družiny, o které pojednal v rámci jednoho článku. Shrnující charakter rozebírající činnost lapků jako celek mají tři Hoffmannovy studie, které sledují jejich počínání z různých úhlů pohledu včetně důsledků jejich činů na společnost (hlavně města a měšťany, konflikt šlechta – města). V těchto pracích se autor zmiňuje také o tom, co lapkové při své činnosti ukradli.¹⁰

Poměrně podrobně o činnosti lapků pojednává v úvodu své edice Popravčí knihy pánů z Rožmberka Adolf Kalný, který se také zmiňuje o tom, co lapkové uloupili a nakradli.¹¹

Obecnější práci založenou spíše na právním pohledu na lapkovskou činnost a terminologii o porušování práva sepsal Valentin Urfus.¹² Z dalších prací věnující se problematice lapkovství v českých zemích můžeme připomenout práci Jaroslava Teplého, který se zabývá lapky ve východních Čechách.¹³ Polemicky k některým závěrům prací F. Hoffmanna vystoupil Eduard Maur, který oslabil Hoffmannovou typologizaci lapkovských družin, zvláště jeho kategorii protohusitské družiny. Maur přináší příklady lapků Hoffmannem řazených do protohusitských družin, kteří během husitských válek stáli na straně katolické.¹⁴ Problematice lapkovství se věnoval ve speciální studii také přední znalec husitství v českých zemích František Šmahel, který se zaměřil na činnost budějovického lapkovského bratrstva.¹⁵

⁹ HOFFMANN, František. K počátkům Tábora. In *Československý časopis historický*, 1967, roč. 15, s. 103-120; HOFFMANN, František. K prehistorii moravských táborů. In *Sborník Matice moravské*, 1967, roč. 86, s. 202-218; HOFFMANN, František. Vilém z Pernštejna. Pokus o portrét moravského pána husitské doby. In *Časopis Matice moravské*, 1968, roč. 87, s. 163-186; HOFFMANN, František. Janáčovo tovaryšstvo. In *Časopis Matice moravské*, 1971, roč. 90, s. 83-93; HOFFMANN, František. Popravčí zápisy jihlavské. In *Právněhistorické studie*, 1974, roč. 18, s. 163-204; HOFFMANN, František. K povaze drobné války, záští a násilných činů před husitskou revolucí. In *Pocta akademiku Václavu Vaněčkovi k 70. narozeninám*. Praha: Univerzita Karlova, 1975, s. 55-75; HOFFMANN, František. Bojové družiny před husitskou revolucí na jižní Moravě. *Jižní Morava*, 1986, roč. 25, s. 99-116; HOFFMANN, František. Bojové družiny před husitskou revolucí na západní Moravě. In *Moravský historický sborník (Historica Moravica)*, 1986, roč. 1, s. 72-88; HOFFMANN, František. Bojové družiny před husitskou revolucí ve východních Čechách. In *Československý časopis historický*, 1987, roč. 35, s. 75-104; HOFFMANN, František. Bojová družina Erharta Pušky z Kunštátu. In *Vlastivědný věstník moravský*, 1988, roč. 40, s. 56-64; HOFFMANN, ref. 2, s. 47-144; HOFFMANN, František. Pašije šlapanických loupežníků. In *K počtu Jaroslava Marka. Sborník prací k 70. narozeninám prof. dr. Jaroslava Marka*. Praha: Historický ústav Akademie věd České republiky, 1996, s. 149-168.

¹⁰ HOFFMANN, ref. 9 (Popravčí zápisy jihlavské), s. 163-204; HOFFMANN, ref. 9 (K povaze drobné války), s. 55-75; HOFFMANN, ref. 2, s. 47-144.

¹¹ KALNÝ, ref. 6, s. 7-22.

¹² URFUS, Valentin. O opovědnících a škůdcích zemských. In *Dějiny a současnost*, 1961, roč. 3, č. 4, s. 34-36. Z jeho dalších prací alespoň URFUS, Valentin. „Zášť“ v Čechách v polovině 15. století. In *Právněhistorické studie*, 1957, roč. 3, s. 90-114.

¹³ TEPLÝ, Jaroslav. Lapkové na českém východě. In *Československý časopis historický*, 1970, roč. 18, s. 283-290.

¹⁴ MAUR, Eduard. Lokální záští a předpoklady husitství v západních Čechách. In *Minulostí západočeského kraje*, 1994, roč. 29, s. 15-47.

¹⁵ ŠMAHEL, František. Rejstřík budějovického lapkovského bratrstva z let 1434 – 35. In *Jihočeský sborník historický*, 1956, roč. 25, s. 1-15. Z dalších studií např.: ŠIMEČEK, Zdeněk. Lapkovské

O práci s pŕuhonnými a nálezovými knihami a možnostmi jejich využití podrobněji pojednal František Zřídka Veselý, který vycházel ze zjištění své diplomové práce. Autor analyzoval osm brněnských pŕuhonných knih z let 1490 – 1535 a deset olomouckých z let 1480 – 1535. Svým výzkumem tak šel již i do období mimo rámec našeho bádání, ovšem jeho zjištění nepochybně mají platnost i pro starší období.¹⁶ Šířeji se věnoval odpovědi (zášti) v českém a moravském zemském právu ve 14. – 17. století Dalibor Janiš.¹⁷

Jistě by bylo možno uvádět další texty, které se problematiky lapků a porušování zemského míru týkají. V našem přehledu nejsou podrobněji reflektovány zmínky o tomto tématu v monografiích zachycující dějiny českých zemí, problematiku šlechty a pracích týkajících se husitství.¹⁸ Ve velké míře tyto zmínky vycházejí z literatury zde uvedené a mnou sledované.

Nejvíce informací k problematice lapkovství a porušování zemského míru ve 14. – 15. století v českých zemích přinášejí práce Františka Hoffmanna, nikdo další se tomuto tématu nevěnoval tak podrobně jako on. Ostatní autoři se k tématu vyjádřili většinou jen jednou studií.

Potravin v pramenech jako zájem lapků a zemských škůdců

V následující části naší studie se seznámíme s vybranými konkrétními zmínkami v pramenech o loupení potravin v českých zemích ve 14. – 15. století (s tím, že vzhledem k dochování pramenů leží jádro výzkumu v 15. století). Nejdříve se podíváme na záznamy v Knihách pŕuhonných a nálezových. Je třeba uvést, že proběhla analýza několika desítek tisíc záznamů v jednotlivých pŕuhonných a nálezových knihách. V textu uvedeme několik typických příkladů pŕuhonů, ve kterých se jedná o krádeže potravin, které doplníme specifickými či zajímavými pŕuhony dané věci se dotýkajícími. Následně provedeme shrnutí problematiky pro tento typ pramene. Podobným způsobem budeme postupovat i v případě dalších dvou námi zkoumaných pramenů.

---

bratrstvo V. Hrona na Prachaticku. In Jihočeský sborník historický, 1955, roč. 24, s. 27-30; PLEZER, Karel: Působení bratrstva Matěje Vůdce. In Výběr, 1974, roč. 11, s. 221-224.

¹⁶ ZŘÍDKAVESELÝ, František. K problému vědeckého využití moravských knih pŕuhonných a nálezových. In Rodná země. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 1988, s. 319-331.

¹⁷ JANIŠ, Dalibor. Odpověď (zášti) a normativní zakotvení nepřátelství a svépomoci v českém a moravském zemském právu ve 14. až 17. století. In Časopis Matice moravské, 2017, roč. 136, s. 235-268.

¹⁸ Zcela výběrově si uvedme PEKAŘ, Josef. Žižka a jeho doba. 1.-4. díl. Praha: Vesmír, 1927-1933; ŠMAHEL, František. Husitská revoluce. 1.-4. díl. Praha: Historický ústav AV ČR, 1993; ČORNEJ, Petr. Velké dějiny zemí Koruny české, 5. svazek. Praha: Paseka, 2000. Ze zahraniční literatury k problematice lapkovství alespoň RÖSENER, Werner. Zur Problematik des spätmittelalterlichen Raubrittertums. In MAURER, Helmut - PATZE, Hans (eds.). Festschrift für Berent Schweineköper. Zu seinem siebzigsten Geburtstag. Sigmaringen: Thorbecke, 1982, s. 469-488; ANDERMANN, Ulrich. Ritterliche Gewalt und bürgerliche Selbstbehauptung. Untersuchungen zur Kriminalisierung und Bekämpfung des spätmittelalterlichen Raubrittertums am Beispiel norddeutscher Hansestädte. Frankfurt am Main et al.: Lang, 1991; KAUFMANN, Manfred. Fehde und Rechtshilfe. Die Verträge brandenburgischer Landesfürsten zur Bekämpfung des Raubrittertums im 15. und 16. Jahrhundert. Pfaffenweiler: Centaurus, 1993.

Heralt z Kunštátu pohnal v roce 1406 k soudu svého příbuzného Smila z Kunštátu a ze Senice, že mu ukradl z jeho dvora vozy, koně, slady a zbroj.¹⁹ Ješek ze Šternberka a z Lukova pohnal v roce 1406 k moravskému zemskému soudu Petra z Kravař a ze Strážnice, že mu ukradl víno z bzeneckých hor.²⁰ K témuž zasedání zemského roku 1406 pohnal jičínský měšťan Petr Sadhans výše uvedeného Ješka ze Šternberka a z Lukova a jeho syna Albrechta, že mu ukradli jeho vozy a s nimi i jím koupené herynky.²¹ Ke stejnému jednání roku 1406 pohnal i Sobín z Četochovic (? , identifikace lokality nejasná) Václava z Morkovic, že mu zabil jeho rychtáře a na svobodné cestě jeho člověku ukradl dobytek a jeho jinému člověku v Medlově ukradl obilí.²²

Přibík řečený Šíp ze Šelmberka pohnal v roce 1407 Šavla z Čermákovic (*Šavla z Čirmankovic*), který byl dříve purkrabím v Hodoníně, že mu ukradl 32 metek pšenice,²³ 40 metek ova, 12 krav, osm koní, drobný dobytek a zbroj. Tyto všechny věci a dobytek mu dal Přibík do úschovy, ale Šavel mu je odmítl vrátit.²⁴

K soudu se musel v roce 1408 obrátit i Havel z Málkova, který pohnal Mikuláše Šilhavého z Vlčnova, že bez jakékoliv příčiny poslal v noci své služebníky, aby v Havlově vsi Třebeticích ukradli krávy, koně, voly, vepře, jalovice, hřebce a truhly se šaty. Obě strany se dohodly na mimosoudním vyrovnání.²⁵ Hanns Kutlar z Jihlavy v roce 1408 pohnal Přecha z Trmačova, že mu ukradl v noci v jeho vesnici Chrlicích ve dvoře 22 kusů velkého dobytka, volů a krav a 76 skopců a ovcí.²⁶

Trochu jiný případ se týká rodu z Loděnice. Mikuláš z Loděnice pohnal v roce 1409 k soudu Bedřicha z Loděnice, že mu sebral část dědictví po jeho zemřelém otci. Jednalo se o půl lánu, 10 hřiven grošů, čtyři koně, šest krav, okovaný vůz, dvě brány, devět vepřů, patnáct ovcí, 20 slepic, tři metky vymláčeného obilí, pluh a jiné náradí.²⁷

V roce 1447 pohnal Pavel ze Sovince k soudu známého bouřliváka Beneše Puklici z Pozořic a z Drahotuš za to, že se svými služebníky ukradli Pavlovi a jeho lidem 14 věder (džberů, džber)²⁸ herynků („*XIIII tuní herynkuov*“, tina = džber), vozy, koně a jiné věci. I když Beneš Puklice slíbil, že škody finančně Pavlovi vynahradí, neučinil tak.²⁹ Eliška, kramářka z Olomouce, pohnala v roce 1447 k soudu Čenka z Mošnova a z Hodonína, že jí jeho syn Jan se služebníky ukradl na svobodné cestě vůz, koně, pepř a jiné věci, které měla k prodeji. K púhonu

¹⁹ BRANDL, ref. 3 (Tomus I.), s. 154, č. 373.

²⁰ BRANDL, ref. 3 (Tomus I.), s. 186, č. 373.

²¹ BRANDL, ref. 3 (Tomus I.), s. 186, č. 377.

²² BRANDL, ref. 3 (Tomus I.), s. 186-187, č. 379.

²³ Metka je stará česká jednotka objemu neurčité velikosti, která byla užívána pro měření objemu obilí, brambor a dalších polních plodin. Jedna metka činila asi osm žejdlíků, což by odpovídalo zhruba 2,8 litru.

²⁴ BRANDL, ref. 3 (Tomus II.), s. 88, č. 348.

²⁵ BRANDL, ref. 3 (Tomus I.), s. 305, č. 842.

²⁶ BRANDL, ref. 3 (Tomus II.), s. 121-122, č. 525.

²⁷ BRANDL, ref. 3 (Tomus I.), s. 338, č. 930.

²⁸ Vědro (také kbelík neboli kýbl - z německého kübel) je okrouhlá nádoba pro přepravu a uchovávání zejména kapalných látek, ale i sypkých látek nebo drobných předmětů, obvykle o objemu od několika litrů do málo desítek litrů.

²⁹ BRANDL, ref. 3 (Tomus II.), s. 676, č. 1334.

je připsán dovětek, že nakonec došlo k mimosoudnímu vyrovnání mezi oběma stranami.³⁰ Jedna ze čtyř dědiček rozsáhlého impéria pánů z Kravař, Ludmila, pohnala v roce 1481 k soudu úředníka šternberského panství Martina z Galčic, že jí ukradl nádoby na pití, víno, sůl, železné nářadí, dobytek a poplatky („*pobral mi koflíky, vína, suol, železa, dobytky i činže*“).³¹

Nemá smysl uvádět další a další příklady z Knih pŕuhonných a nálezových. Výše popsané záznamy měly za cíl ukázat charakter těchto zápisů. Přejdeme k sumarizaci údajů. Je třeba zdůraznit, že autor provedl analýzu několika desítek tisíc záznamů v pŕuhonných a nálezových knihách, čili se nejedná o analýzu z pouze několika výše uvedených ukázek. Z výzkumu plyne, že u námi sledovaných věcí a zvířat docházelo nejčastěji k loupeži koní, které se vyskytují v největším množství pŕuhonů. Velice často je také jmenován uloupený dobytek, který je občas dělen na velký a malý. Mezi velký nepochybně můžeme zařadit krávy a voly, mezi menší ovce, kozy, vepře a slepice. Časté byly také krádeže obilí, které je někdy specifikováno na pšenici a oves. Poměrně méně se vyskytují krádeže ryb. Velice málo se objevují krádeže vína, sladu a koření. Skutečnost, že se vyskytuje málo příkladů krádeží převážených potravin (vína, sladu, koření) snad můžeme zdůvodnit charakterem zápisů. Běžně je uvedeno, že byl někomu uloupen kůň a vůz a věci na voze převážené, čili není specifikováno, co jmenovaný člověk převážel. Nelze vyloučit, že v některých případech nešlo o loupež formou přepadení, ale o právní spor o zděděný majetek, kdy neúspěšná strana v pŕuhonu vyjmenovává, o co jí druhá strana připravila.

Přesuňme naši pozornost k Popravčím a psaneckým zápisům jihlavským. Jak již bylo uvedeno výše, charakter tohoto pramene se liší od toho předešlého. Hned na začátku je třeba připomenut, že dochované zápisy nejsou tak podrobné ohledně napáchaných škod, jak jsme si ukázali u pŕuhonných a nálezových knih. Písaři se v tomto případě hlavně soustředili na soupis jmen spolupachatelů, takže zápisy výsledků často tvoří dlouhé seznamy zkomolených a někdy i těžko identifikovatelných jmen lapků. Ukážeme si příklady částí zápisů výsledků osob, které se týkají námi sledované problematiky.

Podle výsledku Jana z Cerekvic z doby před rokem 1405 zjišťujeme, že jeho společníci, služebníci moravského markraběte Prokopa Lucemburského, u Brna ukradli rakouským obchodníkům 23 koní („... *recepterunt XXIII equos prope Brunan fectoribus de Austria*“).³² Z výsledku lapky Jana Pátka spadajícího do období let 1410 – 1419 se dozvídáme, že bratři Pešík a Holý z Pohoří vypálili ves Pohoří a ukradli koně, krávy a voly („... *konye, krawy a woly pokradly*“).³³ Zloděj Martin z Lysic při výsledku (někdy mezi lety 1416 – 1417) vyznal mimo jiné, že v roce 1415 ukradli dvěma kramářům z Chrudimi koření, barchan (druh sukna), plátano a jiné věci („... *pobraly dwoyema kramerzoma z Chrudyma korzenye, barchany, platanu a gymi wyecz kramüü*“).³⁴ Lapka Jan Holý z Jindřichova Hradce v roce 1417

³⁰ BRANDL, ref. 3 (Tomus III.), s. 666, č. 1262.

³¹ BRANDL, ref. 3 (Tomus VI.), s. 149, č. 885.

³² HOFFMANN, ref. 4, s. 42, č. 26.

³³ HOFFMANN, ref. 4, s. 54, č. 37.

³⁴ HOFFMANN, ref. 4, s. 81, č. 50.

na mučidlech vypověděl, že jeho jmény uvedení společníci sebrali na neznámém místě 16 soumarských koní.³⁵ Vaněk Roubic vypověděl při výslechu v roce 1419, že před třemi lety (tj. v roce 1416) ukradli olomouckým měšťanům 11 koní.³⁶

Více pozornosti budeme věnovat výpovědi lapky Kyseliceho z doby kolem roku 1416, který toho na sebe a své druhy prozradil opravdu hodně. Kyselice vyznal, že spolu s Janem Kadeřavým na silnici (cestě) u Vlašimi uloupili koně a prodali ho v Žirovnici. Při další pasáži jeho výpovědi nám bude lapky až líto. Lapka uvádí, že se společníky ukradli 11 koní a 24 kop grošů, tento lup následně odvezli na Bítov, kde byli okradeni místním rychtářem („... *wzely gsu XI kony a XXIII schok grossuow a to nessly na Wytow a richtarz je lupyl*“). V dalším záznamu Kyselice vypověděl, že ukradl se společníky čtyři koně u Jemnice a odvezl je na Drozdovice svému ochránci Konrádovi Krajířovi z Krajku. Kyselice se společníky okradli i Jana mladšího z Hradce, konkrétně mu vzali pět koní a vůz ryb (lup odvezli opět na Drozdovice). Z dalších mnoha krádeží této skupiny osob můžeme připomenout uloupení 12 koní mezi Třebíčí a Velkým Meziříčím. Anderlík z Nového Města u Sezimova Ústí lapkům vyzradil, že pojedje pět vozů se solí z Pelhřimova. Po uloupení vozů dali lapkové zrádci třetinu soli a dva koně („*Za to gemu daly rzczyynu soly tee a dwa konye.*“). Kyselice s Kolúchem a dalšími společníky ukradli v prostoru mezi Znojmem a Marcheggem (Dolní Rakousy) čtyři koně a 22 kop grošů.³⁷ Tento lup následně zavezli na Drozdovice a mladému Leopoldovi Krajířovi z Krajku dali dva nejlepší koně a 11 kop grošů (vše výslech Kyseliceho). Součet všech koní, které Kyselice se společníky podle záznamu ukradl, je vysoký, jedná se o 72 koní. Samozřejmě nevíme, za jak dlouhou dobu loupežné činnosti to bylo, přesto se jedná o ohromné číslo.

Přejdeme k sumarizaci údajů. V Popravčích a psaneckých zápisech jihlavských je zaznamenáno celkem 60 případů krádeží koní, při nichž bylo uloupeno až 300 koní. Právě koně byly nejčastějším předmětem loupeží. Lapkové je ovšem nepoužívali ke konzumaci, ale jako dopravní prostředek a také na prodej. Dále v zápisech převažují krádeže hotových peněz. Objevují se i krádeže zbraní, výzbroje (samostříly), kožešin, částí oděvů, textilu (sukno), dokonce i bohoslužebných předmětů (kříž, monstrance). Z potravin pak kromě koní víme o krádežích dobytka, ryb, vína, sladu, koření a soli.³⁸ Podle F. Hoffmanna se kradlo téměř vše, co bylo dopravováno a bylo předmětem obchodu a dalo se jakkoliv zhodnotit a zpeněžit.³⁹ Lapkové také provozovali tzv. šacování či jetí, tj. únosy lidí s cílem získat od příbuzných za jejich propuštění peníze.

Zbývá nám se zastavit u třetího analyzovaného pramene, Popravčí knihy pánů z Rožmberka. Opět se seznámíme s některými vybranými příklady krádeží, které na sebe prozradili chycení a mučení lapkové. Z výslechu Příbík Šibala v roce 1391 se mimo jiné dozvídáme, že dva jeho společníci ukradli Markvartovi z Radic

³⁵ HOFFMANN, ref. 4, s. 24, č. 11.

³⁶ HOFFMANN, ref. 4, s. 19, č. 10.

³⁷ HOFFMANN, ref. 4, s. 72-75, č. 48/3. Kopa je stará peněžní jednotka, rozdělená původně na 60, později i na více grošů.

³⁸ K tomu více HOFFMANN, ref. 9 (K povaze drobné války), s. 58-61; HOFFMANN, ref. 2, s. 102-105.

³⁹ HOFFMANN, ref. 2, s. 104.

půl mandele ovsa⁴⁰ a nespécifikované množství lnu. Samotný Přibík pak sebral v noci půl mandele ovsa Hodkovi z Jivého. Přibík dále vypověděl, že měli člověka, kterému nosili věci z krádeží a on jim za to dával sýry. Od téhož zdroje víme, že Vachut se svým synem Janem ukradli Markvartovi v Radicích 10 slepic. Tři jiní lapkové ukradli čtyři džbery suché řepy („... čtyři čebry suché řiepy...“) Buksovi z Prčice. Přibíkovi společníci dále uloupili 40 slepic Hychně z Heřmanic a jeden z nich, Mařík, je pak prodal v Praze. Maršík a Sýkora ukradli mák na poli, jiní jeho kamarádi sebrali vdově Žabákové vědro ryb. Jejich spojencem byl jakýsi Hron, který jim radil, co mají zcizit. Když mu dovezli čtyři ukradené mandele ovsa, dal jim za ně někdy tři, jindy čtyři groše.⁴¹ Jak vidíme, v případě Přibíka Šibala a jeho společníků se jednalo o drobné krádeže.

Lapka Telec při výslechu v roce 1391 vypověděl, že ukradl Mikulášovi z Březí koně, kterého následně prodal v Příbrami. Spolu s hudcem (hráčem na hudební nástroj) Maříkem a Michaelem sebrali tři voly. Lapka uvádí i další případy, kdy jeho společníci ukradli koně.⁴² Při výslechu jménem neuvedeného pacholka v roce 1396 vyšlo najevo, že se krádeží dopouštěl tak, že se spustil po zdi na provaze (patrně do sklepů). Jeho spojencem byl kovář Ješek z Třeboně, který od něho přijímal uloupené věci, a někdy se i sám účastnil trestné činnosti. Pacholek vypověděl, že kradli maso, hrách a sýry.⁴³ Jan, syn Jaroslava z Ústí, při mučení vyznal, že se společníky oloupili rakouské poutníky. Sebrali jim dva koně, dvě brnění a samostříly. Samotný Jan jako podíl dostal jednoho koně a samostříl. S jinými společníky ukradl u Bušova koření.⁴⁴ Z nedatovaného záznamu (snad z roku 1397) výslechu panoše Malého se dozvídáme, že se společníky u Prahy na silnici do Kutné Hory ukradli 10 koní a brašnu s rouchem. V brašně byly dva ornáty.⁴⁵ Patrně se jednalo o přepadení nějaké církevní osoby s doprovodem.

Poněkud větší formát byl lapka Matěj, který v roce 1409 při výslechu na sebe prozradil, že na silnici ukradl se společníky dva pytle šafránu, 10 koní a šest postav barchanu (sukno). Při jiné akci u Suchdola sebrali 14 koní, několik samostřílů a 27 kop grošů. Matěj spolu se dvěma dalšími lapky v lese řečeném Kramář za Kaplicí ukradli jednomu kupci dvě kopy grošů, samostříl a šest perníků.⁴⁶ Ze zápisu výslechu lapky Valta z Újezda z roku 1423 zjišťujeme, že jedné ženě, která šla na trh, sebral koš vajec a čtyři sýry. Valta okradl v pivnici Bicka z Újezda a Hedvinta, sebral jim 12 grošů, dvě husy a dvě slepice.⁴⁷

Srovnání jihlavských zápisů s těmi rožmberskými ukazuje, že v jihlavských popravčích knihách jsou shromážděny akce většího významu, zatímco v těch rožmberských spíše drobné krádeže (až na výjimky). Zápisy v rožmberské knize popisují útoky proti kupcům, církevním osobám, ale i měšťanům a venkovanům.

⁴⁰ Mandel je seskupení asi o patnácti kusech, do kterých se skládaly snopy obilí na poli po posekání před odvozem z pole.

⁴¹ KALNÝ, ref. 6, s. 27-28.

⁴² KALNÝ, ref. 6, s. 28, 37.

⁴³ KALNÝ, ref. 6, s. 31.

⁴⁴ KALNÝ, ref. 6, s. 32, 36.

⁴⁵ KALNÝ, ref. 6, s. 33, 36.

⁴⁶ KALNÝ, ref. 6, s. 51.

⁴⁷ KALNÝ, ref. 6, s. 69.

Z námi vymezené kategorie potravin jsou nejčastěji zaznamenané krádeže koní (celkem v zápisech popsány krádeže 313 koní). Dále se jedná o krádeže 10 krav, 15 volů, jedné jalovice, dvou telat a 18 kusů dobytka bez bližší specifikace. Z menšího dobytka to byl jeden vepř, čtyři kozy, 36 ovcí, čtyři husy a 54 slepic. Krádež ryb máme zaznamenanou jedenáctkrát. Dále víme o krádežích masa (čtyři případy), slaniny (jeden případ), 83 kusů sýrů (navíc ještě jeden pytel sýrů o neidentifikovatelném počtu), 130 vajec a tři vědra herynků. Uloupeno bylo také sypané obilí (žito, pšenice, oves), obilí ve slámě, hrách, mák, řepa, len, šafrán, zázvor, koření (celkem osm případů, bez specifikace typu koření), cibule, slad, pivo, perníky (šest kusů) a chléb.⁴⁸

Soudní řízení a tresty

I když to není hlavním předmětem naší studie, krátce se zastavíme u soudního řízení a trestů za páchanou činnost lapků a zemských škůdců. Spíše si jen načrtne, jak probíhala jednotlivá soudní řízení a jaké tresty zločinci dostávali.

V případě prvního námi analyzovaného pramene, Knih pŕuhonných a nálezových, o vině a trestu rozhodovali přisedící u zemského soudu, kteří vynášeli tzv. nález. Samotných nálezů se dochovalo daleko méně než pŕuhonů. Jednání se většinou táhla, přisedící u soudu mohli jednání odročovat, žádat doložení žalovaných skutečností atd. Uvedme si konkrétní příklady. Zmiňovali jsme se o tom, že Sobín z Četochovic pohnal k soudu v roce 1406 Václava z Morkovic z toho důvodu, že zabil jeho rychtáře a ukradl mu dobytek a obilí.⁴⁹ V roce 1407 vydali přisedící zemského soudu nález ve kterém uvádějí, že se Václav z Morkovic k žalovanému skutku nepřiznal. Proto rozhodli, že má Sobín z Četochovic přivést svědky, kteří by mu potvrdili, že žalované skutky opravdu učinil Václav z Morkovic.⁵⁰ Ve věci žaloby Přibíka řečeného Šíp ze Šelmberka na Šavla z Čermákovic z roku 1407 ohledně krádeže pšenice, ovsa, krav, koní drobného dobytka a zbroje se přisedící zemského soudu v roce 1409 usnesli, že Šavel z Čermákovic nemusí Přibíkovi řečenému Šíp na jeho žalobu odpovídat. Pravděpodobně se Šavelovi podařilo u soudu dokázat, že když zabavil uvedené potraviny a další věci, tak k tomu měl právo (např. pro dluhy Přibíka řečeného Šíp).⁵¹ V jiných případech mohlo mezi oběma spornými stranami dojít k mimosoudnímu vyrovnání či vzájemné dohodě ještě před zasedáním zemského soudu. Tato skutečnost bývá v záznamech označena slovem Poklid.⁵² Vzhledem k tomu, že většina obviněných pocházela ze šlechtického stavu, byla nejčastěji odsuzována k náhradě škody a vypořádání se s žalobcem.

Přejdeme k druhému námi analyzovanému prameni, Popravčím a psanecským zápisům jihlavským. Moravský markrabě Jan Jindřich Lucemburský udělil v roce 1351 městu Jihlavě právo, aby pro bezpečnost země směla bořit hrady a tvrze, ve kterých se ukrývají lupiči a zemští škůdci. Toto právo umožňovalo

⁴⁸ KALNÝ, ref. 6, s. 11-12.

⁴⁹ BRANDL, ref. 3 (Tomus I.), s. 186-187, č. 379.

⁵⁰ BRANDL, ref. 3 (Tomus I.), s. 211, č. 166.

⁵¹ BRANDL, ref. 3 (Tomus II.), s. 88, č. 348; s. 145, č. 191 (nález).

⁵² BRANDL, ref. 3 (Tomus III.), s. 666, č. 1262.

Jihlavě vykonávat vyšší veřejnou pravomoc, ale nikoliv právo popravcy. V roce 1410 český král Václav IV. Lucemburský udělil Jihlavě práva k zajištění bezpečnosti země (včetně pronásledování zločinců), což můžeme chápat jako potvrzení práva popravcy. Jak jsme si již uvedli na začátku studie, jednalo se o okamžitý soud nad zločinci, kteří byli dopadeni při činu, případně byla jejich vina jednoznačně prokázána. Jde tedy o výkon práva (zejména hrdelní exekuci). Jihlavské právo uznávalo zásadu, že psanec je bezprávný. Po zatčení viníka (podezřelého) docházelo k výslechům, jejichž cílem bylo zjištění jmen spoluviníků. Výsledky výslechů byly sdělovány i do míst, o kterých obviněný vypovídal. Pokud byli psanci souzeni podle jihlavského městského práva (méně závažná provinění), nejčastějším trestem bylo vyhnanství z města. Ovšem vyslyšení zločinci uvádění v Popravčích a psaneckých zápisech jihlavských byli souzeni na základě práva popravcy, z čehož plyne, že většina z nich skončila na popravištích. Zprávy o samotných popravách nejsou v zápisech skoro vůbec uváděny (pokud ano, tak se jednalo o popravu oběšením). Vzhledem k tomu, že vyslyšení (až na výjimky) nepocházeli ze šlechtického stavu, od popravcy je nemělo co uchránit. Pokud byl městskými úředníky vyslyšán šlechtic, jednalo se o velice citlivou záležitost, což si město jednoznačně uvědomovalo a řešení nechávalo na zemských úřadech a úřednících.⁵³ Tuto část problematiky můžeme uzavřít konstatováním, že většina vyslyšených lapků skončila na popravišti (tedy i ti, které uvádíme v souvislosti s krádežemi potravin). Bylo to dána hlavně tím, že se krádeží a loupeží dopouštěli opakovaně.

Popravčí kniha pánů z Rožmberka vznikla na základě popravčí pravomoci svěřené panovníkem významnému šlechtickému rodu Rožmberků. Jejich úkolem popravců bylo stíhání a trestání lapků a zemských škůdců. Měli vykonávat správní a policejní moc jménem krále na určených územích (krajích). Navíc samotní Rožmberkové se považovali za první popravce v zemi hned po králi, čili horizont jejich působení se nevztahoval, alespoň v jejich podání, jen na určité vybrané regiony. Slabý král Václav IV. Lucemburský musel jejich pozici respektovat. Kniha zaznamenává jednak výslechy uskutečněné přímo na panství Rožmberků, ale také výslechy zločinců sdělované Rožmberkům z jiných panství. Do knihy nebyly zaznamenány všechny protiprávní skutky, ale pouze ty významnější. Docházelo k zápisům výslechů osob, jejichž výpovědi byly považované za důležité. Stejně jako v případě Popravčích a psaneckých zápisů jihlavských, ani zde nejsme informováni o trestech pro vyslyšené škůdce a lapky. Jen v některých případech je konkrétně uvedeno, co se s daným dopadeným zločincem stalo, jako v případě panoše Malého, kterého jsme připomínali v souvislosti s krádeží 10 koní u Prahy na silnici do Kutné Hory („... na ty jest na všecky Malý pravil a sám jest oběšen“). Je třeba si uvědomit, že zajatí a vyslyšení lapkové prováděli svou činnost dlouhodobě a opakovaně se dopouštěli loupeží a krádeží. Patrně velkou většinu z nich čekala smrt oběšením.⁵⁴

⁵³ HOFFMANN, ref. 2, s. 57-61; HOFFMANN, ref. 9 (Popravčí zápisy), s. 163-167, 172-177.

⁵⁴ KALNÝ, ref. 6, s. 7-12, 34 (odtud v textu uvedená citace o oběšení lapky Malého). Další příklad o oběšení lapky Chocovce ve Vlašimi na s. 38.

Závěr

Byla provedena analýza tří různých pramenů hromadné povahy z českých zemí 14. – 15. století, Knih pŕuhonných a nálezových, Popravčích a psaneckých zápisů jihlavských a Popravčí knihy pánů z Rožmberka. Cílem studie bylo zjistit, zda byly potraviny častým předmětem činnosti lapků a zemských škůdců. Ze srovnání výsledků ze všech tří pramenů plyne, že potraviny byly vítaným zdrojem zájmu těchto činitelů. Krádeže potravin ovšem nesloužily lapkům a zemským škůdcům primárně jako zdroj potravy, ale jako zdroj finančních prostředků, protože ukradené zboží či zvířata v mnoha případech ihned prodávali u překupníků. Jak ukazují záznamy, překupníci často lapky naváděli, co mají sebrat, o co je na trhu zájem. Zdá se, že se jednalo o propracovaný systém. V některých případech uvedených v Knihách pŕuhonných a nálezových nelze rozlišit, zda se potraviny staly předmětem klasické loupeže s cílem se obohatit jejich prodejem, či se jednalo o formou zajištění majetku v dědických sporech. Ve všech třech námi sledovaných pramenech vévodily na prvním místě krádeže koní (když nepočítáme krádeže peněz, ale ty nebyly předmětem našeho výzkumu). V menší míře je pak uváděn další dobytek jako krávy, kozy, ovce a další. Z rostlinné říše se jednalo o obilí, koření, hrách a mák.

Seznam pramenů a literatury:

Edice a publikované prameny:

- BRANDL, Vincenc (ed.). Libri citationum et sententiarum seu Knihy pŕuhonné a nálezové. Tomus I. Brunae: Sumptibus Deputationis March. Moraviae, 1872.
- BRANDL, Vincenc (ed.). Libri citationum et sententiarum seu Knihy pŕuhonné a nálezové. Tomus II. Brunae: Sumptibus Deputationis March. Moraviae, 1873.
- BRANDL, Vincenc (ed.). Libri citationum et sententiarum seu Knihy pŕuhonné a nálezové. Tomus III. Brunae: Sumptibus Deputationis March. Moraviae, 1878-1880.
- BRANDL, Vincenc (ed.). Libri citationum et sententiarum seu Knihy pŕuhonné a nálezové. Tomus IV. Brunae: Sumptibus Deputationis March. Moraviae, 1881 – 1882.
- BRANDL, Vincenc (ed.). Libri citationum et sententiarum seu Knihy pŕuhonné a nálezové. Tomus V. Brunae: Sumptibus Deputationis March. Moraviae, 1888 – 1892.
- BRANDL, Vincenc (ed.). Libri citationum et sententiarum seu Knihy pŕuhonné a nálezové. Tomus VI. Brunae: Sumpt. Deput. March. Mor., 1895.
- BRETHOLZ, Berthold (ed.). Libri citationum et sententiarum seu Knihy pŕuhonné a nálezové. Tomus VII. Brunae: Sumptibus Deputationis March. Moraviae, 1911.
- HOFFMANN, František (ed.). Archiv český čili staré písemné památky české i moravské sebrané z archivů domácích i cizích. Svazek XXXVIII. Popravčí a psanecké zápisy jihlavské z let 1405 – 1457. Praha: Filosofia, 2000.
- KALNÝ, Adolf (ed.). Popravčí kniha pánů z Rožmberka. Třeboň: Státní oblastní archiv, 1993.
- MAREŠ, František (ed.). Popravčí kniha pánů z Rožmberka. Praha: Královská česká společnost nauk, 1878.
- NEUMANN, Augustin (ed.). Nové prameny k dějinám husitství na Moravě. Olomouc: Maticе cyrilometodějská, 1930.
- SPÁČIL, Vladimír (ed.). Nejstarší městská kniha olomoucká (Liber actuum notabilium) z let 1343 – 1420. Olomouc: Ediční rada MěstNV v Olomouci, 1982.

Monografie a sborníky:

- ANDERMANN, Ulrich. Ritterliche Gewalt und bürgerliche Selbstbehauptung. Untersuchungen zur Kriminalisierung und Bekämpfung des spätmittelalterlichen Raubrittertums am Beispiel norddeutscher Hansestädte. Frankfurt am Main et al.: Lang, 1991.
- ČORNEJ, Petr. Velké dějiny zemí Koruny české, 5. svazek. Praha: Paseka, 2000.
- KAUFMANN, Manfred. Fehde und Rechtshilfe. Die Verträge brandenburgischer Landesherrscher zur Bekämpfung des Raubrittertums im 15. und 16. Jahrhundert. Pfaffenweiler: Centaurus, 1993.
- Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. Díl 20. Praha: J. Otto, 1903.
- PEKAŘ, Josef. Žižka a jeho doba. 1.-4. díl. Praha: Vesmír, 1927-1933.
- RAUSCHER, Rudolf. O popravčí knize pánů z Rožmberka. Praha: Jan Kapras s podporou min. šk. a nár. osvěty a S.Č.P. Všehrad, 1934.
- ŠMAHEL, František. Husitská revoluce. 1.-4. díl. Praha: Historický ústav AV ČR, 1993.

Studie a články v časopisech a ve sbornících, kapitoly v kolektivních monografiích:

- HARRER, Franz. Das älteste Schönberger Stadtbuch aus dem 15. Jahrhundert. In Zeitschrift des deutschen Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens, 1937, roč. 39, s. 105-119.
- HLAVÁČEK, Ivan. Nejstarší městská kniha Českých Budějovic jako pramen k dějinám třídních bojů koncem 14. a poč. 15. století. In Zápisky katedry čsl. dějin a archivního studia Karlovy univerzity, 1956, č. 1, s. 22-25.
- HOFFMANN, František. Bojová družina Erharta Pušky z Kunštátu. In Vlastivědný věstník moravský, 1988, roč. 40, s. 56-64.
- HOFFMANN, František. Bojové družiny na Moravě a v Čechách před husitskou revolucí a za revoluce. In Táborský archiv, 1994, roč. 6, s. 47-144.
- HOFFMANN, František. Bojové družiny před husitskou revolucí na západní Moravě. In Moravský historický sborník (Historica Moravica), 1986, roč. 1, s. 72-88.
- HOFFMANN, František. Bojové družiny před husitskou revolucí na jižní Moravě. Jižní Morava, 1986, roč. 25, s. 99-116.
- HOFFMANN, František. Bojové družiny před husitskou revolucí ve východních Čechách. In Československý časopis historický, 1987, roč. 35, s. 75-104.
- HOFFMANN, František. Janáčovo tovaryšstvo. In Časopis Matice moravské, 1971, roč. 90, s. 83-93.
- HOFFMANN, František. K počátkům Tábora. In Československý časopis historický, 1967, roč. 15, s. 103-120.
- HOFFMANN, František. K povaze drobné války, záští a násilných činů před husitskou revolucí. In Pocta akademiku Václavu Vaněčkovi k 70. narozeninám. Praha: Univerzita Karlova, 1975, s. 55-75.
- HOFFMANN, František. K prehistorii moravských táborů. In Sborník Matice moravské, 1967, roč. 86, s. 202-218.
- HOFFMAN, František. Pašije šlapanických loupežníků. In K počtě Jaroslava Marka. Sborník prací k 70. narozeninám prof. dr. Jaroslava Marka. Praha: Historický ústav Akademie věd České republiky, 1996, s. 149-168.
- HOFFMANN, František. Popravčí zápisy jihlavské. In Právněhistorické studie, 1974, roč. 18, s. 163-204.
- HOFFMANN, František. Vilém z Pernštejna. Pokus o portrét moravského pána husitské doby. In Časopis Matice moravské, 1968, roč. 87, s. 163-186.

- JANIŠ, Dalibor. Odpověď (záští) a normativní zakotvení nepřátelství a svépomoci v českém a moravském zemském právu ve 14. až 17. století. In *Časopis Matice moravské*, 2017, roč. 136, s. 235-268.
- MAUR, Eduard. Lokální záští a předpoklady husitství v západních Čechách. In *Minulostí západočeského kraje*, 1994, roč. 29, s. 15-47.
- PLEZER, Karel. Působení bratrstva Matěje Vůdce. In *Výběr*, 1974, roč. 11, s. 221-224.
- RÖSENER, Werner. Zur Problematik des spätmittelalterlichen Raubrittertums. In MAURER, Helmut - PATZE, Hans (eds.). *Festschrift für Berent Schwineköper. Zu seinem siebzigsten Geburtstag*. Sigmaringen: Thorbecke, 1982, s. 469-488.
- STARÝ, Václav. Nejstarší zachovaná prachatické městská kniha. In *Okresní archiv v Prachaticích 1955 - 1975*, s. 16-41.
- ŠIMEČEK, Zdeněk. Lapkovské bratrstvo V. Hrona na Prachaticku. In *Jihočeský sborník historický*, 1955, roč. 24, s. 27-30.
- ŠMAHEL, František. Rejstřík budějovického lapkovského bratrstva z let 1434 - 35. In *Jihočeský sborník historický*, 1956, roč. 25, s. 1-15.
- ŠTĚPÁN, Václav. Proskripční záznamy v nejstarší městské knize olomoucké. In *Státní okresní archiv v Olomouci*, 1992, roč. 1 (20), s. 39-49.
- ŠTĚPÁN, Václav. Žižka v proskripčních záznamech Prostějova? In *Jihočeský sborník historický*, 1994, roč. 63, s. 151-152.
- TEPLÝ, Jaroslav. Lapkové na českém východě. In *Československý časopis historický*, 1970, roč. 18, s. 283-290.
- URBÁNEK, Rudolf. K historii husitské Moravy. In *Časopis Matice moravské*, 1939-1940, roč. 63-64, s. 229-314.
- URFUS, Valentin. O opovědnících a škůdcích zemských. In *Dějiny a současnost*, 1961, roč. 3, č. 4, s. 34-36.
- URFUS, Valentin. „Záští“ v Čechách v polovině 15. století. In *Právněhistorické studie*, 1957, roč. 3, s. 90-114.
- ZŘÍDKAVESELÝ, František. K problému vědeckého využití moravských knih púhoných a nálezových. In *Rodná země*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 1988, s. 319-331.

Počet znakov vrátane medzier: 46 835

Počet slov: 7127